

Műalkotások üzenetei múltunkról, térbeliségről, avagy az ember alkotta indikátorok

The messages of pieces of art about our past, spaces - or man-made indicators -

Dr. habil. Izsák Éva PhD.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar

1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C

eva.izsak@gmail.com

Initially submitted March. 25, 2019; accepted for publication Apr. 28, 2019

Our predecessors left signs for the next generations. They indicated their existence, depicted their desires, environments, and the dangers threatening them. One of the missions of modern people is to decipher the messages from the past. The spatial positions of our predecessors, then geographic environment and its changes can be examined through those pieces of art whose analysis brings us closer to a more complete discovery of past. Man-made indicators can present us what contemporary geographical environment consisted of. The interpretation of messages is the mission of future generations. This scientific essay intends to present and disclose our opportunities and the new methodology of the application of our knowledge.

Kulcsszavak.: földrajzi környezet, emberiség múltja, műalkotások, üzenetek

Keywords: geographical environment, past of humanity, pieces of art, messages

A műalkotások készítői üzenetet szeretnének küldeni. Tájékoztatnak arról amit ők látnak, tapasztalnak, ismernek. Formába öntik vágyaikat. Megjelenítve ezzel a hiányt is, amellyel naponta szembe néznek. Jelezni szeretnének valamit, ami fontos számukra. Mondanivalójuk tartalmát megfejteni komoly és nehéz feladat. Embertársaink, elődeink nyomokat hagytak az utókornak. Nemcsak létezésüket jelezték, hanem ábrázolták mindazt, amit láttak, képzeltek, amire vágytak. Bármiféle emberi alkotást láthatok, elgondolkozom azok üzenetén. Magam elé képelem alkotóját, környezetét. Geográfusként elhelyezem térben, s így a földrajzi környezet átalakulását vizsgálhatom időben. Megfigyelőként részese lehetek életének. Ismereteim, tudásom terét tágíthatom azzal is, hogy más tudományágak képviselőivel, nagytudású szakembereivel beszélgetek. Végig gondoljuk mit látunk, összesítjük mindazt, amit tudunk. Kérdéseinket megfogalmazva megtudhatjuk hiányainkat, ismereteink deficit pontjait. Az alábbiakban néhány alkotást elemzek. elhelyezve és jellemezve annak földrajzi környezetét. Értelmezni igyekszem üzenetüket.

Hohler Fels vénusza

Európában mintegy 31.000-35.000 éve élt az alábbi, mammut csontból készült faragvány alkotója. A mai Németország déli részén található mészköves fennsík egyik barlangjában találtak rá a szoborra. Miről árulkodik számunkra ez a mű? A sokféle ismeret és tudás teljesebb képet adhat az őskori ember Európájáról. A tudomány fejlődése tette lehetővé azt, hogy tudhatjuk az 59,7 mm magasságú alkotás korát. Oxfordban mérték radiokarbon kormeghatározással a Sváb-Alpok egyik karsztbarlangjában 2008-ban talált leletet, amely erősíti az őskori ember európai létezését.

Mit fejezhet ki számunkra a szobor? Milyen üzenetek vannak elrejtve az értelmező utókornak? A tübingeni Egyetemen próbálták megfejteni ezt a korai üzenetet. A női testet ábrázoló alkotás kiemeli a szexuális jellegeket. Az ekkor élt embereknek is nagyon fontos volt az az evolúciós törvény, miszerint a fajfenntartás alapvető kulcsa utódok létrehozása. A barlangokban élt elődeink nemcsak a fenn maradás nehézségeivel küzdöttek, hanem az éghajlati viszonyokkal is. Az utolsó nagyobb eljegesedés megnehezítette az életviszonyokat.

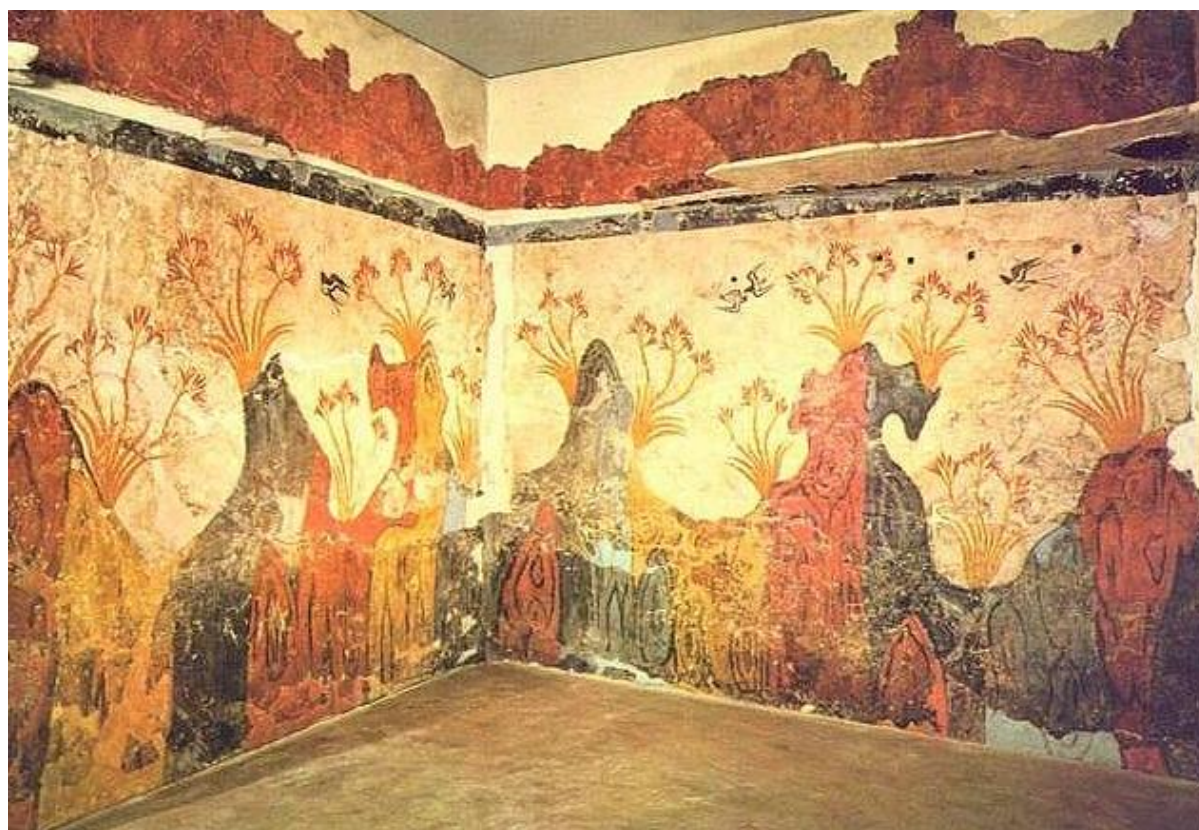
1. ábra Hohler Fels-i vénusz

A jelenleg is tartó jégkor mintegy 2,7-2,5 millió éve kezdődött. A szárazföldi jégtakaró mozgása nemcsak a felszínformákat alakította át, hanem jelentős hatással volt a légköri viszonyokra, s mindezzel együtt az evolúcióra is. A szobor a ma már nem élő, kihalt mammut csontjából készült alkotás. Az emlősök osztályába tartozó ormányos állat hatalmas agyarral rendelkezett. A ma élő elefántokhoz hasonló, nagytestű állatok növényeket ettek. A vadászó életmódot folytató emberelődök nagymértékben hozzájárulhattak kipusztulásukhoz.

A szobor egyúttal erősen hangsúlyozza, sőt eltúlozza a nemi, szexuális jegyeket. Ez nemcsak az alkotó vagy alkotók vágyait jelezte, hanem kétségbeesett küzdelmet is üzent az utókornak a korabeli, viszontagságos természeti viszonyokról és a fajfenntartási ösztönről.

Akrotiri vulkánjai

A Földközi-tenger szigetein, Afrika és Európa között hatalmas kultúra virágzott. Kellemes mediterrán éghajlat, kiváló termőföldek biztosították a nyugodt életet. A Mínoszi civilizáció legnagyobb veszélyét az Akrotiri freskókon is látható vulkánok jelentették. Ezek lávafolyamai pusztították el a kereskedelmi központ feladatát is ellátó várost. Pompei pusztulását jelezte előre Akrotini.

2. ábra Akrotiri "tavaszi" freskó

Időszámításunk kezdete előtt 16 évszázaddal fejlett kultúra volt itt. Az akkori közlekedési eszközökkel egy nap alatt el lehetett érni Krétáról a települést. A bronzkor hanyatlását egyértelműen a természeti jelenségek okozták. A vulkánok kitörései nem előre jelezhető veszélyek voltak.

A prehisztorikus kor embere freskókon ábrázolta félelmeit. Az isteni hatalommal is felruházott vulkánok tűzfolyama minden útjába kerülőt betemetett, elpusztított. Az Akrotiri freskók vulkánjait virággal

díszítették. A láva ornamentikája a növényzet volt. A természeti erőktől való félelmet a tűzhányók füstjének dekorációja mutatta.

A természet valódi ábrázolása

A ember erejét felülmúló természeti jelenségeket isteni megnyilvánulásokként értelmezték. Művészeti alkotásaikban ezek megjelentek. Az ókeresztény kultúrák természetképei nem a valóságot ábrázolták. Sokszor az azoktól való félelmek alakították az emberi alkotásokat. Máskor a tisztelet, dicsőítés vagy éppen ismeretlenség irányította ezek ornamentikáját, A változást Assisi Szent Ferenc gondolkodása, élete és írásai eredményezték. A Teremtmények éneke v.agy közismertebb nevén Naphimnusz már Assisi Istennel való kapcsolatáról, legbelső énjéről szól. Az Itáliában született rendalapító 1226-ban halt meg. Élete, írásai és hite nemcsak a kereszténység Istenhez való viszonyát, hanem az alkotások rejtelmét, üzeneteit is megváltoztatta,

A várostervező firenzei festő Giotto di Bondone készített elsőként -jelen ismereteink szerint- olyan festményt, ahol kék eget látunk. Korábban díszes, fénylő a valósághoz nem hű alkotások születtek. Természeti jelenségek isteni erővel felruházott szimbólumként jelentek meg az emberi alkotásokon. Az utókor számára ezzel is üzenték emberi mivoltuk határait.

3. ábra Giotto de Bondone. Szent Ferenc prédikál a madaraknak

Festményeken az éghajlatváltozás

Évszázadok teltek el Giotto freskójának elkészülte után. Jelentős társadalmi és gazdasági átalakulások történtek Európában. A pusztító pestis járvány a lakosság harmadát megölte. Lassan tért magához a kontinens lakossága, ráadásul komoly éghajlati változások is jelezték a további nehézségeket. Az egyre szorítóbb lehülések nemcsak az élettereket szűkítették, hanem életmód átalakítást is követeltek. A 14-19.század között zajló időszakot kis jégkorszaknak is nevezzük. A klímaváltozás geológiai léptékben mérsékelt jellegű, de karakteres átalakulásokat eredményezett Európa országaiban.

Időbeli közelsége miatt tudományosan feltárt, jól megismert időszokról beszélünk. Kevéssé elemzett ennek társadalmi, gazdasági és térbeni hatása, Ezek bemutatását szolgálhatják azok a képzőművészeti indikátorok, amelyek festményeken mutatják meg a jelzett változásokat. 1550 és 1740 között különösen hidegre fordult az éghajlat, Tanúskodnak erről nemcsak a klímátörténeti források, hanem festmények is.

4. ábra id.. P. Bruegel: Vadászok a hóban (1565)

A németalföldi lehülést nemcsak Bruegel vadászai, hanem Vermeer heringhalászhajói is mutatják. A globális lehülés következtében délebbre szoruló heringek könnyebben halászható célpontokká váltak. A németalföldi Delftben állomásoztak azok a hajók, amelyek a mindennapi táplálékul szolgáló halakat vadászhatták.

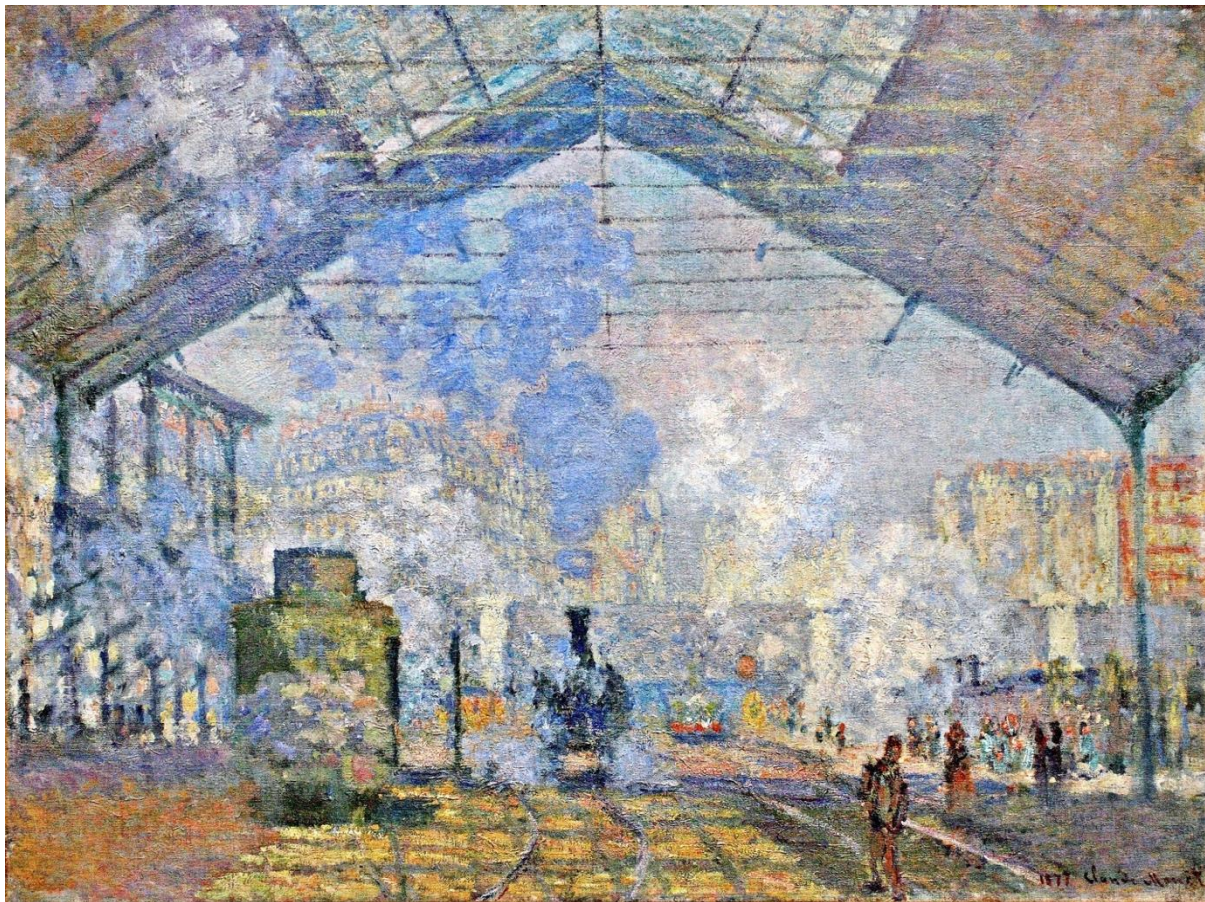

5. ábra J. Vermeer: Delft látképe (1659-1660)

A tér modernkori urbanizációja

Az újkor hajnalán megváltoztak mind az éghajlati viszonyok, mind a népesség csillapíthatatlan vágya azért, hogy elérjék a teljesség hatalmát. Előtérbe került és meghatározóvá vált a gazdasági hatalom megszerzése, a társadalmi rétegek közötti különbségek egyre nőttek. Tudományos és technikai fejlődés indult el. A népesség területi eloszlása fejlett és fejlődő térségekre bomlott. Aki tehette gyorsan fejlődő városokba költözött. A vertikális terek növekedése egyben népességrobbanást és rohamos urbanizációt eredményezett. Európa városai nemcsak népesség koncentrációt, hanem meglepően intenzív technikai lépéseket is felmutattak. Vasúti és tengeri kereskedelem segítette a gyors területi változásokat.

6. ábra C. Monet: Szent-Lázár Pályaudvar (1877)

A terek urbanizációját a város lakó népesség számának rapid növekedése eredményezte. A Föld össznépességének több, mint fele városokban él. A földrajzi terek átalakítása a környezettől való távolságot növelte. Az átalakított táj hatalma értékévé növekedett. A művészeti alkotások azt a várost ábrázolják, amelyekben nyomokban sem maradt meg az a természeti környezet, ahonnan évezredekkel ezelőtt az emberi élet elindult.

7. ábra Amy Shackleton: New York (2018)

A fenti folyamat elemzését együtt, különféle tudományágak eredményeinek összesítésével végezhetjük.